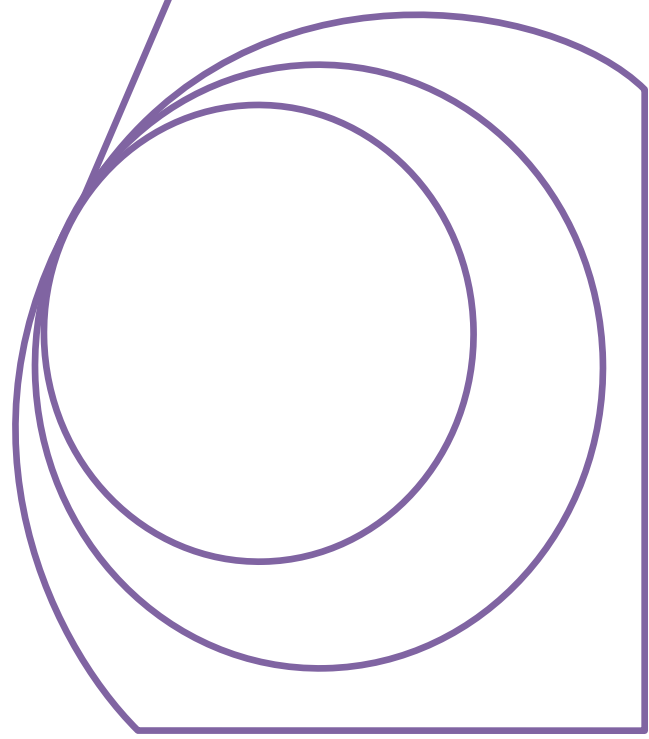

Ministerstwo
Sportu i Turystyki

**BARIERY
RÓWNOUPRAWNIENIA
PŁCI W SPORCIE:
STRESZCZENIE**

Dr Renata Włoch

WSTĘP

Raport powstał w oparciu o analizę danych zastanych i literatury przedmiotu. Składa się z czterech podstawowych części, omawiających:

- Sytuację kobiet w sporcie dla wszystkich;
- Sytuację kobiet w sporcie wyczynowym;
- Sytuację kobiet w systemie sportowym;
- Dobre praktyki mające na celu poprawę sytuacji kobiet w sporcie.

Raport kończą wnioski i odpowiadające im rekomendacje.

Wszelkie odnośniki bibliograficzne zostały umieszczone w tekście. Dane szczególnie interesujące z perspektywy analitycznej zostały zaznaczone w tabelach żółtym kolorem.

METODOLOGIA

Raport powstał w oparciu o:

- Analizę literatury przedmiotu.
- Analizę ilościowych danych zastanych (Eurobarometr, GUS).
- Wtórny analizę danych jakościowych pozyskanych w ramach badań przeprowadzanych dla Projektu Społecznego 2012 (2012-2013) i Fundacji Rozwoju Kultury Fizycznej (2013-2014).
- Analizę regulacji wybranych polskich związków sportowych.
- Analizę stron internetowych wybranych zagranicznych organizacji zajmujących się sportem powszechnym i sportem kobiet.
- Analizę danych zastanych (m.in. sprawozdań związków sportowych) dostarczonych przez Ministerstwo Sportu i Turystyki.

Wyjaśnienie: W uzgodnieniu z Zamawiającym zrezygnowano z przeprowadzania wywiadów z przedstawicielami związków sportowych na rzecz poszerzenia zakresu powyżej wymienionych analiz. Uwzględniono przy tym niewystarczająco satysfakcjonujące rezultaty posługiwania się tą metodą badawczą w trakcie sporządzania trzech poprzednich ekspertyz dla Ministerstwa Sportu i Turystyki (dot. dyskryminacji rasowej i etnicznej; zjawiska korupcji w sporcie; naruszeń na tle fizycznym i psychicznym w sporcie), wynikające w dużej mierze z utrudnionego kontaktu z przedstawicielami tychże związków. Uzgodniono też, że w ramach przyszłej współpracy z MSiT Wykonawczynie udostępni do wglądu – za zgodą autorów – prace magisterskie powstające pod jej opieką dotyczące sytuacji kobiet w sporcie, w ramach których wykorzystana zostanie analiza danych jakościowych, w tym wywiadów.

SPORT Kobiet JAKO PRZEDMIOT BADAŃ SPOŁECZNYCH

Badania nad sportem kobiet rozwijają się prężnie w obrębie socjologii sportu oraz w obszarze studiów kobiecych w ramach *gender studies* (zwłaszcza w państwach, gdzie wprowadzono instytucjonalne rozwiązania mające zapobiegać dyskryminacji kobiet w sporcie, czyli w USA, Kanadzie, Australii i w Wielkiej Brytanii). Jak twierdzą Tess Kay i Ruth Jeanes w artykule *Women, Sport and Gender Inequity* (2007), dla badaczy szczególnie interesujące są trzy kwestie:

- w jaki sposób relacje płciowe uwidaczniają się w obrębie sportu;
- w jaki sposób sport wpływa na relacje między płciami;
- w jaki sposób sport można wykorzystywać do podważania współczesnych relacji międzypłciowych.

Z bogatej literatury przedmiotu warto zwrócić uwagę na następujące pozycje:

- Michael A. Messner, *Taking the field: women, men, and sports* (2002).
- Eileen McDonagh, Laura Pappano, *Playing with the Boys: Why Separate Is Not Equal in Sports* (2008).
- Tess Kay, Ruth Jeanes, *Women, Sport and Gender Inequity* (2007).

W obrębie polskiej literatury przedmiotu warto zwrócić uwagę na następujące pozycje:

- Maria Szymborska, Renata Włoch, *Sport kobiet w Polsce. Zaproszenie do diagnozy* (2012): omówienie podstawowych uwarunkowań i barier dotyczących sportu kobiet:
http://www.ps2012.pl/uploads/media/files/raporty/raport_2012_skwp_5.10.2012.pdf
- Honorata Jakubowska, *Gra ciałem. Praktyki i dyskursy różnicowania płci w sporcie* (2014). Znakomita monografia dotycząca równości płci i różnicy płciowej w sporcie. Omawia szczegółowo literaturę przedmiotu i przedstawia wyniki własnych badań empirycznych.

KOBIETY W SPORCIE DLA WSZYSTKICH

Wniosek podstawowy: w obszarze sportu dla wszystkich podstawowym problemem jest niski poziom aktywności fizycznej zarówno wśród kobiet, jak i wśród mężczyzn.

- **W całej Unii Europejskiej poziom aktywności sportowej lub fizycznej kobiet jest na bardzo niskim poziomie i spada. W 2013 r. tylko 7% kobiet uprawiało sport regularnie (spadek o 2% w porównaniu do 2009 r.), wzrósł też odsetek kobiet deklarujących, że nigdy nie uprawiają sportu (z 43% w 2009 r. do 47% w 2013 r.). Jeszcze większy spadek zaznaczył się w obszarze pozasportowej/rekreacyjnej aktywności fizycznej: z 27% w 2009 r. do 13% w 2013 r.; odsetek kobiet nigdy nie angażujących się w tego typu aktywność wzrósł ponad dwukrotnie (z 16 do 34%). e:**
 - Największy odsetek kobiet regularnie uprawiających aktywność fizyczną lub sport odnotowano wśród kobiet w przedziale wiekowym 55-69 lat (11%), najmniejszy natomiast w przedziale 25-39 lat (7%) oraz wśród kobiet powyżej 70-go r. życia (7%).
 - Im starsza kobieta, tym rzadziej angażuje się w aktywność fizyczną lub sport: w grupie kobiet młodych (15-24) co czwarta respondentka zadeklarowała, że nigdy nie uprawia aktywności fizycznej lub sportu, w grupie 55-69 co druga, w grupie 70+ - siedem na dziesięć kobiet wskazało tę odpowiedź.
- **Europejki są mniej aktywne sportowo lub fizycznie od Europejczyków.**
 - W całej Unii Europejskiej we wszystkich grupach wiekowych odsetek kobiet całkowicie nieaktywnych fizycznie lub sportowo jest znacznie większy niż odsetek mężczyzn nieaktywnych. Największe różnice zaznaczają się w młodszych grupach wiekowych (15-24 i 25-39 lat).
 - Różnice dotyczą również poziomu regularnej aktywności fizycznej lub sportowej w grupie wiekowej 15-24 lata: regularnie ćwiczy 15% młodych mężczyzn i tylko 8% młodych kobiet.
 - Nieco mniejsze różnice występują w odniesieniu do uczestnictwa kobiet i mężczyzn w pozasportowej aktywności fizycznej. W grupie wiekowej 15-24 lata w ogóle nie angażuje się w nią 25% kobiet i 16% mężczyzn.
- **Różnice w aktywności fizycznej i sportowej między Polkami i Polakami są nieco mniejsze niż między Europejkami i Europejczykami ogółem, ale wynika to przede wszystkim ze znacznie mniejszej aktywności polskich mężczyzn. Warto zauważyć – pamiętając, że mówimy o bardzo niskim poziomie regularnej aktywności – co następuje:**

- Młode Polki (15-24 lata) są mniej aktywne fizycznie lub sportowo od młodych Polaków.
- W pozostałych grupach wiekowych **Polki są nieco bardziej aktywne niż Polacy.**
- **Dla Europejki podstawowe motywy uprawiania sportu lub aktywności fizycznej to chęć poprawy zdrowia oraz poprawa kondycji.**
 - Najwięcej (63%) kobiet wskazało, że udział w sporcie lub aktywności fizycznej jest powodowany chęcią poprawy stanu zdrowia. Poprawa stanu zdrowia była bardzo istotna dla respondentek ze wszystkich grup wiekowych, podobnie, choć w mniejszym stopniu, poprawa kondycji.
 - Potrzeba relaksu była szczególnie ważna dla kobiet aktywnych zawodowo (25-54).
 - Kobiety w średnim wieku (40-54) częściej niż kobiety z innych grup wiekowych wskazywały na potrzebę kontroli masy ciała.
 - Kobiety starsze (55+) częściej deklarowały chęć przeciwdziałania skutkom starzenia za pośrednictwem sportu lub aktywności fizycznej.
- **Rośnie znaczenie chęci uzyskania lepszego wyglądu jako motywu uprawiania sportu lub aktywności fizycznej:** w 2013 r. kobiety częściej przekładały je nad poprawę sprawności fizycznej czy potrzebę relaksu. Dotyczyło to zwłaszcza kobiet w grupach 15-24 (wzrost znaczenia lepszego wyglądu z 25% w 2009 r. na 37% w 2013 r.) i 25-39 (z 22 na 31%).
- W porównaniu z mężczyznami dla kobiet w Europie mniejsze znaczenie niż dla mężczyzn – co uwidacznia się ze szczególną siłą w grupie wiekowej 15-24 lata – mają: dążenie do poprawy kondycji, zabawowy aspekt sportu, chęć spędzania wspólnego czasu ze znajomymi i potrzeba poprawy sprawności fizycznej.
- **Polki rzadziej traktują sport i aktywność fizyczną jako przyjemność lub rozrywkę oraz okazję do spotkań z przyjaciółmi, natomiast częściej – jako kwestię zdrowia, utrzymania kondycji fizycznej i zachowania właściwej sylwetki.** Znaczenie dla deklarowanych motywacji ma również stan cywilny: panny częściej podkreślały wagę społecznego aspektu sportu niż kawalerowie.
- Najczęściej wskazywaną przyczyną braku regularnego uczestnictwa w sporcie przez kobiety był brak czasu (42%). Na drugim miejscu wśród barier uprawiania sportu znalazła się niewystarczająca motywacja do ćwiczeń (21%). Dla kobiet częściej niż dla mężczyzn barierą uczestnictwa w sporcie była niepełnosprawność/choroba.
 - Wraz z wiekiem spada odsetek kobiet, które deklarują brak czasu jako powód nieuczestniczenia w sporcie, przy czym w grupie wiekowej 40-54 lata i 55-59 lat jest to mniej ważna bariera dla kobiet niż dla mężczyzn; może to wynikać z

faktu szybszej dezaktywizacji zawodowej kobiet.

- Dla kobiet w Polsce nieco ważniejszą barierą niż dla mężczyzn był stan zdrowia i względy finansowe, a zwłaszcza wiek. Brak wolnego czasu oraz zmęczenie odgrywały największą rolę w przypadku osób pozostających w związkach małżeńskich, co potwierdza tezę o negatywnym wpływie trudności z łączeniem pracy, życia rodzinnego i społecznego na aktywność sportową i fizyczną.
- Polki wykazują się znacznie niższymi umiejętnościami sportowymi niż mężczyźni.

KOBIETY W SPORCIE WYCZYNOWYM

Wniosek podstawowy: kobiety są znacznie słabiej reprezentowane w sporcie wyczynowym niż mężczyźni.

- Udział dziewcząt i kobiet w klubach sportowych uczestniczących we współzawodnictwie sportowym organizowanym przez polskie związki sportowe wynosi ok. 12-14%. Jednakże dyscypliną, która ma szczególny wpływ na rozkład procentowy udziału kobiet i mężczyzn w sporcie, jest piłka nożna. Po wyłączeniu tej dyscypliny **udział kobiet i dziewcząt wynosi ok. 30%**.
- W roku 2013 kobiety stanowiły 34,8% ogółu reprezentantów Polski w zawodach sportowych.
- Procentowy udział kobiet wśród ćwiczących w klubach sportowych na przestrzeni lat utrzymywał się na zbliżonym, niskim poziomie – od 16% w 1960 r. do 16,5% w 2012 r.
 - Najwięcej kobiet ćwiczyło w klubach SZS (43%), najmniej – w LZS (6,9%). W AZS kobiety stanowiły 40,8% ogółu ćwiczących.
- Kobiety w 2012 roku stanowiły 16,5% ćwiczących w sekcjach sportowych, zaś juniorki – 19,4% ćwiczącej młodzieży.
- Najbardziej sfeminizowaną – pod względem proporcji zawodniczek do zawodników, liczby sędzin i trenerek - dyscypliną sportu jest gimnastyka; do najbardziej zmaskulinizowanych należy piłka nożna (kobiety i dziewczęta stanowią ok. 2% ćwiczących).
- Procentowy udział kobiet w polskiej kadrze narodowej w ostatnich latach wynosił około 36-38%; w roku 2012 kobiety stanowiły 36,1% członków kadry narodowej. Analogicznie przedstawia się sytuacja junierek (38,3- 43,2%).
- Dziewczęta stanowią prawie połowę uczniów w szkołach sportowych (46%), jednak w szkołach mistrzostwa sportowego odsetek dziewcząt to 37%.

KOBIETY W SYSTEMIE SPORTOWYM

Wniosek podstawowy: w Polsce kobiety są znacznie słabiej reprezentowane w systemie sportowym niż mężczyźni, co może wynikać z niestosowania mechanizmów antydyskryminacyjnych przez związki i organizacje sportowe.

- **Regulacje zdecydowanej większości polskich związków sportowych nie zawierają żadnych zapisów dotyczących dyskryminacji ze względu na płeć.** Spośród dwudziestu analizowanych zestawów dokumentów jedynie trzy (Polski Komitet Olimpijski, Polski Związek Piłki Nożnej oraz Polski Związek Hokeja na Trawie) zawierały adekwatne zapisy. Na stronach polskich związków nie są też dostępne kodeksy etyczne międzynarodowych organizacji sportowych. W żadnym z analizowanych związków nie powołano do rozpatrywania spraw nadużyć ze względu na płeć oddzielnej instytucji – komisji czy rzecznika ds. równego traktowania. Żadna z organizacji nie opisała na swojej stronie internetowej dobrych praktyk mających na celu wyeliminowanie nierówności kobiet i mężczyzn w sporcie.
- Kobiety stanowią jedynie 6% członków zarządów polskich związków sportowych reprezentujących letnie dyscypliny olimpijskie. Co więcej, na 26 związków w zarządach 16 z nich nie ma ani jednej kobiety. W zarządach związków sportowych zimowych dyscyplin olimpijskich udział kobiet jest większy i wynosi 35%. **Ogółem kobiety stanowią 13% członków zarządów polskich związków sportowych zajmujących się dyscyplinami olimpijskimi.**
- **Kobiety stanowią zdecydowaną mniejszość wśród trenerów (12%), instruktorów (11,2%) i sędziów (16,6%).**

DOBRE PRAKTYKI

Istnieją liczne zestawy dobrych praktyk, które warto implementować na gruncie polskiej polityki sportowej. Warto zwrócić uwagę zwłaszcza na zalecenia wypracowane przez Komisję Europejską w dokumencie *Gender Equality in Sport. Proposal for Strategic Actions 2014-2020*.

GŁÓWNE REKOMENDACJE

Wnioski	Rekomendacje
Sport dla wszystkich	
Nie występują znaczące różnice między kobietami i mężczyznami w kwestii motywacji i barier związanych z uprawianiem sportu i aktywności fizycznej. Największe różnice zaznaczają się w grupie wiekowej 15-24 lata.	Mimo wszystko wydaje się zasadne projektowanie kampanii informacyjno-uświadamiających oraz działań precyzyjnie skierowanych do kobiet i adresujących ich potrzeby.
Motywy podejmowania aktywności fizycznej	Kampanie społeczne i informacyjne powinny

<p>i sportowej wśród kobiet różnią się w zależności od grupy wiekowej.</p>	<p>brać pod uwagę specyficzne motywacje i bariery uprawiania sportu i aktywności fizycznej wśród różnych grup wiekowych.</p>
<p>Podstawowym i nabierającym coraz większego znaczenia motywem uprawiania sportu i aktywności fizycznej jest przyjemność i rozrywka, choć nadal dla kobiet w Polsce ważniejsze są względy zdrowotne i chęć utrzymania kondycji.</p>	<p>Kampanie społeczne i informacyjne powinny kłaść nacisk na ten aspekt uprawiania sportu i aktywności fizycznej. Mniejszy akcent na sport jako obowiązek czy nakaz zdrowotny, większy na aspekt przyjemności, zabawy, relaksu. Skuteczność takich przekazów – sport jako zabawa i przyjemność – potwierdzają m.in. brytyjskie doświadczenia w projektowaniu strategii sportu dla wszystkich.</p>
<p>Rośnie znaczenie dążenia do uzyskania dobrego wyglądu jako podstawowego motywu uprawiania aktywności fizycznej.</p>	<p>Jak wyżej. Należy promować dyscypliny sportu, które w większym stopniu uwzględniają ten aspekt (fitness, gimnastyka, taniec).</p>
<p>Podstawową barierą dla uprawiania sportu i aktywności fizycznej – dla obydwu płci - jest brak czasu, głównie wynikający z obciążenia pracą zawodową i obowiązkami rodzinnymi.</p>	<p>Należy rozwijać i promować formy i możliwości uprawiania sportu całymi rodzinami; sport jako sposób spędzania wolnego czasu z dziećmi. Należy rozwijać formy zajęć dla kobiet równoległe do zajęć dla dzieci (np. na orlikach). Należy promować alternatywne formy aktywności fizycznej (nie tylko sportowej) dla kobiet (na zasadzie „łączenie przyjemnego z pożytecznym”). Należy promować aktywność fizyczną związaną z docieraniem do szkoły/miejsca pracy (np. „odprowadź dziecko do szkoły, a nie odwieź je samochodem”).</p>
<p>Kobiety częściej niż mężczyźni deklarują, że barierą dla uprawiania sportu lub aktywności fizycznej jest wiek, mimo iż dane pokazują większą aktywność fizyczną Polek 70+ niż</p>	<p>Należy promować aktywność fizyczną i sportową senierek.</p>

Polaków w tym wieku.	
Kobiety znacznie rzadziej wykazują się umiejętnościami sportowymi niż mężczyźni, co może przekładać się na ich aktywność sportową i ogólne zainteresowanie sportem	Należy kłaść nacisk na kształtowanie umiejętności sportowej, zwłaszcza wśród dziewcząt.
Sport wyczynowy	
Zdecydowana większość analizowanych danych dotyczących sportu kwalifikowanego/zawodowego dowodzi nierówności szans/pozycji/reprezentacji kobiet. M.in.: <ul style="list-style-type: none"> • Wśród zawodników kobiety stanowią zaledwie 11%, a ich udział procentowy maleje. • Kobiety stanowią 1/3 ogółu reprezentantów Polski. 	<p>Należy lepiej zdiagnozować przyczyny tego stanu rzeczy za pośrednictwem badań społecznych.</p> <p>Należy konsekwentnie implementować regulacje wypracowane na poziomie międzynarodowym (zawarte m.in. w dokumencie KE <i>Gender Equality in Sport</i>) oraz dobre praktyki zaczerpnięte z innych krajów.</p> <p>Należy konsekwentnie akcentować istnienie i wagę problemu, wspierając argumenty konkretnymi danymi.</p> <p>Należy wprowadzić standardy w kwestii równego dostępu kobiet do możliwości uprawiania sportu, również w kontekście infrastruktury, wsparcia trenerskiego i finansowego.</p>
Kobiety stanowią zdecydowaną mniejszość ćwiczących w klubach sportowych. Aktywność sportowa kobiet realizuje się w głównej mierze poza organizacjami sportowymi/w kontekście pozainstytucjonalnym.	<p>Należy zwiększać możliwości zorganizowanego uprawiania sportu dla kobiet.</p> <p>Należy prowadzić konsekwentną i zdecydowaną politykę nacisku na władze klubów sportowych w kwestii promowania i wspierania sportu kobiet w klubach.</p>
Największa nierównowaga w reprezentacji kobiet dotyczy LZS (zaledwie 7% kobiet).	Należy zastanowić się nad działaniami zaradczymi na poziomie rekrutacji kobiet do LZS oraz tworzenia im możliwości uprawiania sportu na tym poziomie.
Wśród zawodniczek dominują juniorki.	Należy dobrze zdiagnozować przyczyny

	<p>odpadania starszych dziewcząt i kobiet od sportu kwalifikowanego, również w kontekście mechanizmów dyskryminacji ekonomicznej oraz - mimo wielorakich problemów 'ideologicznych' związanych z tą kwestią – problemów naruszeń w sporcie, również na tle seksualnym (patrz: ekspertyza: „Naruszenia nietykalności fizycznej i psychicznej sportowców”).</p>
Kobiety w organizacjach sportowych	
<p>Brakuje twardych regulacji antydyskryminacyjnych.</p> <p>Osoby doświadczające dyskryminacji ze względu na płeć pozbawione są jakiegokolwiek ochrony.</p>	<p>Należy prowadzić szerokie i zakrojone w długim horyzoncie czasowym działania pod adresem związków sportowych, by:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wprowadziły adekwatne zapisy w swoich statutach i kodeksach dyscyplinarnych. • Wprowadziły rozwiązania na rzecz promowania równości płci (<i>equity</i>).
<p>Brakuje miękkich regulacji antydyskryminacyjnych. Żaden ze związków nie opisał w formie rekomendacji dla swoich członków dobrych praktyk mających na celu wyrównanie szans kobiet i mężczyzn w sporcie.</p>	<p>Należy prowadzić szeroką i zakrojoną w szerszym horyzoncie czasowym akcją edukacyjną pod adresem związków i organizacji sportowych w kwestii równouprawnienia płci i przeciwdziałania dyskryminacji kobiet.</p> <p>Należy nawiązać współpracę z organizacjami pozarządowymi pracującymi w tym obszarze, posiadającymi dobrze opracowane strategie i instrumenty działania.</p>
<p>Wpływ kobiet na politykę polskich związków sportowych jest marginalny.</p> <p>Kobiety stanowią około 13% członków zarządów polskich związków sportowych, co oznacza, że ich wpływ na wyznaczanie kierunku rozwoju tych organizacji jest niewielki. Przy tak nielicznej reprezentacji kobiety nie mają szans przeforsować, a</p>	<p>Należy zdiagnozować przyczyny niskiej reprezentacji kobiet we władzach sportowych.</p> <p>Należy wspierać kariery kobiet w ramach organizacji i związków sportowych (patrz dobre praktyki).</p>

często nawet zaproponować korzystnych dla siebie rozwiązań.	
Kobiety stanowią absolutną mniejszość w zawodach związanych ze sportem.	Należy promować kariery kobiet w zawodach sportowych, również z uwagi na fakt, że obecność trenerek, instruktorek i sędzin jest elementem wspierającym dla zwiększenia aktywności sportowej dziewcząt.

Analiza danych przedstawiona w niniejszej ekspertyzie zdaje się sugerować zwłaszcza, co następuje:

- W Polsce problemem jest bardzo niski poziom aktywności sportowej i fizycznej dotyczący obydwu płci. Polityka sportowa w tym zakresie musi uwzględniać ten istotny fakt.
- Sportem, na którym warto skupić innowacyjne działania na rzecz zwiększania aktywności sportowej dziewcząt i młodych kobiet, również w kontekście polityki sportowej odnoszącej się do kompleksów sportowych Orlik, jest piłka nożna.
- W obecnym momencie priorytet należy przyznać działaniom mającym na celu:
 - Dostosowanie regulacji związków sportowych
 - Podnoszenie świadomości wśród działaczy związków i klubów sportowych.
 - Zwiększenie udziału kobiet we władzach sportowych oraz w zawodach związanych ze sportem.
- **Warto dokonać ewaluacji dotychczasowych działań podejmowanych w ramach różnych programów ministerialnych mających na celu aktywizację sportową dziewcząt i kobiet (m.in. programy Orlikowe, WF z Klasą, Animator Sportu Dzieci i Młodzieży).**